

15.3.2021

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Erityisasiantuntija Petteri Jartti

Eduskunnan sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi

Asiantuntijalausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamisesta (HE 19/2021 vp)

Eduskunnan sivistysvaliokunta on 8.3.2021 pyytänyt oikeusministeriöltä kirjallista asiantuntijalausuntoa otsikossa mainitusta asiasta. Totean asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

Hallituksen esitysluonnos on ollut lausuntokierroksella 2.12.2020–15.1.2021. Oikeusministeriö on lausuntokierroksella kiinnittänyt huomiota henkilötietojen käsittelyä koskevaan erityissääntelyyn sekä opiskelijoiden yhdenvertaisuuteen ja kielellisiin oikeuksiin.

Henkilötietojen käsittelyä koskevasta erityissääntelystä

Lausuntokierroksella saadun palautteen perusteella hallituksen esityksen perusteluja on täydennetty ja täsmennetty tietosuojavaikutusten osalta sekä ehdotettua 9 d §:ä on muutettu.

Esityksen 9 d §:n 1 momentin mukaan vapaasta sivistystyöstä annetussa laissa tarkoitetun oppilaitoksen ylläpitäjän on tallennettava tietovarantoon seuraavat tiedot mainitun lain 6 b §:ssä säädetty edellytykset täyttävässä [...], jos oppilaitoksen ylläpitäjä on päättänyt tarjota tietovarantoon tallentamista koulutukseen osallistuville opiskelijoille ja opiskelija suostuu tietojen tallentamiseen [...].

Esityksen 9 d §:n 2 momentin mukaan [...] opiskelijan suostumus annetaan tiedot tallentavalle oppilaitoksen ylläpitäjälle koulutuksen alkaessa. Suostumuksesta tulee käydä ilmi, että se on annettu vapaaehtoisesti ja nimenomaisesti. Alaikäiseltä lapselta tarvitaan tietojen tallentamiseen myös tämän huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumus. Suostumus on säilytettävä pysyvästi ja siihen on tehtävä merkintä, jos suostumus myöhemmin peruutetaan. Suostumuksen voi milloin tahansa peruuttaa ilmoittamalla siitä Opetushallitukselle.

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Esityksen perustelujen mukaan käsittelyn lainmukaisuutta ei arvioitaisi tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan a alakohdan kautta eikä siten myöskään tietosuoja-asetuksen suostumusta koskevaa 7 artiklaa sovellettaisi. Rekisterinpitäjänä toimivan Opetushallituksen suorittaman henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste olisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta. Ehdotetun 9 d §:n perusteella kerättävä suostumus toimisi henkilötietojen käsittelyn suoja-
jatoimena (s. 13 ja s. 25).

Kun käsittely ei perustu suostumukseen, eikä yleisen tietosuoja-asetuksen 7 artikla tule sovellettavaksi, perustuslakivaliokunta on ns. koronavilkkuesitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 20/2020 vp, s. 8) muun lisäksi katsonut, että sääntelyssä on varmistettava suostumuksen perustuminen riittävään tietoon myös eri käyttötarkoitusten ja esimerkiksi tietojen luovutusten suhteen (ks. myös PeVL 10/2012 vp, s. 3).

Esityksen 9 d §:n 2 momentissa ei ehdoteta säädettäväksi, mihin tarkoituksiin suostumuksella kerättäviä tietoja voitaisiin käyttää ja luovuttaa. Esityksen valossa vaikuttaa siltä, ettei ehdotettu säännös ole sopusoinnussa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön kanssa edellä mainitulta osin. **Säännöstä olisi syytä täydentää perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön edellyttämällä tavalla asettamalla oppilaitoksen ylläpitäjälle velvollisuus informoida rekisteröityä siitä, mihin tarkoituksiin suostumuksella kerättäviä tietoja voidaan käyttää ja luovuttaa.** Ottaen huomioon yleisen tietosuoja-asetuksen kansallinen liikkumavara ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö, säännös ja sen perustelut vaikuttavat muilta osin asianmukaisilta ja ongelmattomilta.

Lain terminologia

Oikeusministeriö on lausunnossaan todennut, että lakiehdotuksessa olisi syytä käyttää yhteinäistä käsitteistöä 1.1.2020 voimaan tulleen julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019, jäljempänä tiedonhallintalaki) kanssa. Laissa käytetään säännönmukaisesti vanhentunutta käsitettä *tekninen käyttöyhteys*, joka on nykyisin omaksuttavissa tiedonhallintalain 22 §:ssä tarkoitettuksi *tekniseksi rajapinnaksi* tai 23 §:ssä tarkoitettuksi *katseluyhteydeksi*. Hallituksen esityksessä (s. 20) oikeusministeriön lausumaan on vastattu toteamalla, että lainsäädännön terminologian tarkastelemista suhteessa tiedonhallintalakiin on tarkoitus huomioida Koski-tietovarannon kokonaistarkastelussa myöhemmin.

Sivistysvaliokunta voi halutessaan kiinnittää mietinnössään huomiota lain terminologian ajantasaistamiseen suhteessa tuoreeseen yleislainsäädäntöön.

Yhdenvertaisuus ja kielelliset oikeudet

Kielelliset oikeudet on tärkeää huomioida, kun kehitetään viranomaisten digitaalisia palveluita. Hallituksen kielilainsäädännön soveltamisesta vuonna 2017 antaman kertomuksen mukaan digitaalisia palveluita on kehitettävä rinnakkain suomen ja ruotsin kielellä sekä tarvittaessa saamen kielellä, jotta väestöryhmien yhdenmukainen kohtelu turvataan myös yhteiskunnan muuttuessa. Myös muut kieliryhmät tulisi huomioida ja tarjota heille kielellistä palvelua digitalisaation avulla (Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2017, s. 121–125).

Näin ollen myönteistä on se, että esityksessä kiinnitetään huomiota opiskelijoiden kielellisiin oikeuksiin ja yhdenvertaisuuteen. Erityisen tärkeää on se, että Oma Opintopolku -palvelu on käytettävissä ja toimii molemmilla kansalliskielillä, sillä sen kautta opiskelija hallinnoi itse Koski-tietovarannossa olevia tietojaan.

Esityksessä todetaan, että saamen kielen puuttumista Oma Opintopolku -palvelun kielivalikoi-
masta voidaan pitää keskeisenä yhdenvertaisuutta heikentävänä tekijänä käsillä olevassa 9 d §:ä
koskevassa uudistuksessa, jossa tietojen hallinnointi palvelun avulla on keskeistä. Esityksessä vii-
tataan apulaisoikeuskanslerin Kelaa koskevaan ratkaisuun (OKV/1161/1/20183), jossa koroste-
taan viranomaisen saamenkielisen verkkoasiointipalvelun merkitystä erityisesti saamelaisten ko-
tiseutualueella kielellisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

On pidettävä myönteisenä, että edellä mainittu saamen kielen asemaa heikentävä tekijä on huo-
mioitu esityksessä, minkä johdosta Opetushallitus voi harkita palvelun tarjoamista myös saamen
kielellä.

Petteri Jartti
Erityisasiantuntija